

Державний вищий навчальний заклад
“Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”

Бараник Зоя Павлівна

УДК 311.21:331.5

**Статистичне оцінювання ринку праці України
(методологія та практика)**

Спеціальність 08.00.10 - Статистика

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ-2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі статистики ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана” Міністерства освіти і науки України, м.Київ.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор

Захожай Валерій Борисович,

Міжрегіональна академія управління персоналом, генеральний директор
Президентського університету МАУП, завідувач кафедри фінансів і
статистики

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор, академік НАН України

Чумаченко Микола Григорович,

Президія НАН України, радник, м.Київ

Доктор економічних наук, професор,

заслужений діяч науки і техніки України

Парфенцева Неля Олексіївна,

Державна академія статистики, обліку та аудиту

Держкомстату України, завідувач кафедри статистики

Доктор економічних наук, старший науковий співробітник

Саріогло Володимир Георгійович.

Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України,

завідувач відділу соціально-демографічної статистики

Захист відбудеться “24” грудня 2007 року о 12-00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д26.006.06 у ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана за адресою: 03680, м.Київ, пр.Перемоги, 54/1, ауд.203.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана” за адресою: 03113, м.Київ, вул..Дегтярівська, 49-г, к.601.

Автореферат розісланий “21” листопада 2007 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради,

кандидат технічних наук, професор

О.Д.Шарапов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Складні трансформаційні процеси в економіці сучасної України, процеси формування соціально-економічних відносин на шляху вступу країни до СОТ та європейської спільноти привертають все більшу увагу представників науки і практики. В умовах ринкової економіки система соціально-економічних відносин повинна бути спрямована на забезпечення ефективного функціонування ринку праці, який відповідав би сучасним вимогам соціального розвитку та економічного зростання. Ефективне функціонування ринку праці, механізм його дії потребують виважених управлінських рішень, методів та засобів регулювання, розроблення яких значною мірою забезпечується комплексним статистичним дослідженням на основі формування відповідної методології. Незважаючи на значне поширення кола досліджень з цього напрямку, методологічні підходи оцінювання ситуації на ринку праці залишаються предметом дискусій та наукового інтересу. Через це удосконалення методологічних та методичних підходів оцінювання діяльності національного та регіональних ринків праці вимагає комплексного використання статистичних методів у вирішенні завдань управління.

Статистичне оцінювання та аналіз діяльності ринку праці дозволяють дістати повне уявлення про механізм його функціонування як складного, динамічного, багатогранного явища, вирізнити головні чинники, які впливають на функціонування ринку праці, визначити основні напрями його розвитку і на цій основі розробити засоби цілеспрямованого впливу на систему соціально-економічних відносин з метою підвищення добробуту населення.

Проблеми функціонування ринку праці, його принципи і механізм дії, причини виникнення безробіття, взаємовідносини між основними категоріями населення на ринку праці, визначення окремих чинників регулювання зайнятості знайшли висвітлення у працях науковців різних економічних шкіл: В. Петті, А. Сміта, Д. Рікардо, Дж. Міля, Ж.-Б. Сея, К.Р. Макконнелла, А. Маршалла, А. Пігу, К. Маркса, Дж.М. Кейнса, Дж. Стігліца, Дж. Аксерлофа, А. Лінбека, Д. Сноуера, Дж. Тобіна, Дж. Гігсома, І. Фішера, А. Філіпса, М. Фрідмена, А.М. Оукена, так і сучасних учених: С.І. Бандура, Д.П. Богині, В.С. Буланова, В.С. Васильченка, М.О. Волгіна, В.М. Данюка, М.І. Долішнього, О.А. Грішнєвої, Т.А. Заяць, С.М. Злупка, Е. Калле, Р.В. Капелюшнікова, С.А. Карташова, А.М. Колота, О.О. Котляра, Ю.М. Краснова, Е.М. Лібанової, Л.С. Лісогор, Н.Д. Лук'янченко, Ю.М. Маршавіна, В.О. Мандибури, В.В. Онікієнка, В.П. Онищенко, В.О. Павленкова, Й.С. Пасхавера, І.Л. Петрової, В.М. Петюха, С.І. Пірожкова, І.В. Чернишова, В.Г. Швеця, Л.С. Шевченко, В.В. Яценка.

Віддаючи належне результатам наукового пошуку зарубіжних і вітчизняних науковців у царині теорії ринку праці, потрібно визнати, що проблема статистичного оцінювання цього економічного явища здебільшого залишається відкритою. Розробка заходів економічної політики

уряду стосовно функціонування ринку праці сприятиме захисту інтересів населення, покращенню структури зайнятості, становленню рівноваги між попитом і пропозицією робочої сили та ціни як регулятора цього співвідношення. Коло питань, пов'язаних з функціонуванням ринку праці, є складовою роботи Міністерства економіки України, Міністерства праці та соціальної політики України, Держкомстату, Державної служби зайнятості України з питань регулювання зайнятості в країні та надання корисних рекомендацій та пропозицій щодо її удосконалення.

Особливий науковий інтерес являє розробка теоретико-методологічних та методичних питань ефективного функціонування ринку праці, здійснення його комплексного статистичного оцінювання. Використання методів статистичного аналізу ринку праці дозволяє дістати об'єктивну оцінку поточного стану, структури, закономірностей та тенденцій розвитку як бази прийняття управлінських рішень щодо забезпечення ефективної політики зайнятості в країні.

Викладене вище зумовило вибір теми дисертаційної роботи, її головну мету, логіку і виклад матеріалу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з планами науково-дослідних робіт кафедри статистики факультету інформаційних систем і технологій ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана” і є складовою наукових держбюджетних тем: “Методологія і методика статистичного аналізу соціально-економічних явищ і процесів” (номер державної реєстрації 0100U006873) та “Методологія статистичного дослідження економічного розвитку та конкурентоспроможності країни в умовах трансформаційної економіки” (номер державної реєстрації 0106U004339). Дисертант є відповідальним виконавцем цих держбюджетних тем.

Особисто автором у рамках організації і проведення зазначених досліджень розроблено теоретико-методологічні засади оцінювання функціонування ринку праці, здійснено обґрунтування методологічних підходів та розробка методичних рекомендацій щодо статистичного оцінювання ринку праці, проведено комплексний статистичний аналіз ринку праці України та оцінка його рейтингової позиції у розподілі регіонів країни за рівнем функціонування ринку праці.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретико-методологічних та методичних засад статистичного оцінювання ринку праці України як бази інформаційно-аналітичного забезпечення розробки стратегії його розвитку та ефективного регулювання на шляху розбудови сучасної соціальної моделі в Україні.

Відповідно до поставленої мети визначено та розв'язано такі наукові завдання теоретичного, методологічного та практично-методичного характеру:

- узагальнення та критичний аналіз наукових поглядів на ринок праці, визначення його функцій, висвітлення поняття “функціонування ринку праці”, етапів його розвитку з метою

теоретичного визначення сутності функціонування ринку праці як об'єкта статистичного дослідження;

- теоретичне обґрунтування методології статистичного аналізу ринку праці з позицій системного підходу, визначення функцій статистичного оцінювання і на цій основі розробка концептуальної схеми етапів дослідження згідно з пріоритетними напрямками розвитку соціально-трудова відносин на шляху до вступу в Європейське Співтовариство;

- узагальнення та систематизація методологічних засад формування інформаційно-аналітичного забезпечення розробки стратегії розвитку ринку праці та його ефективного регулювання;

- удосконалення системи статистичних показників функціонування ринку праці, розкриття їх сутності, взаємозв'язку і взаємозалежності;

- удосконалення методологічних підходів щодо статистичного оцінювання макросекторіальної структури зайнятого населення;

- розроблення методичних положень та здійснення статистичного оцінювання інтенсивності процесів зайнятості та безробіття населення;

- обґрунтування методичних підходів оцінювання впливу вікової структури населення на функціонування ринку праці;

- розроблення методологічних засад та здійснення статистичного оцінювання існуючого дисбалансу між попитом на робочу силу та її пропозицією, рівня незайнятості в країні;

- удосконалення методичних підходів і здійснення статистичного оцінювання рівня заробітної плати та його прогнозування;

- розроблення методологічних та методичних засад оцінювання функціонування регіональних ринків праці;

- визначення перспектив розвитку ринку праці України на основі статистичного аналізу основних показників його функціонування;

- обґрунтування за результатами проведеного статистичного дослідження стратегічних управлінських рішень, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування ринку праці в Україні.

Об'єктом дослідження є масові процеси, що формують сучасний ринок праці.

Предметом дослідження є методологічні засади статистичного оцінювання та характеристики функціонування ринку праці.

Методи дослідження ґрунтуються на загальнонаукових і фундаментальних положеннях економічної теорії та статистичної науки. Специфіка предмета дослідження та конкретні дослідницькі завдання обумовили застосування як загальнонаукових, так і спеціальних методів

пізнання. У процесі дослідження застосовувалися методи системного аналізу, узагальнення і систематизації,

групування, середніх величин, статистичного аналізу динаміки, варіації, кореляційно-регресійного, факторного аналізу, індексний метод, декомпозиції, багатовимірних оцінок, кластерного аналізу тощо, що дало можливість оцінити функціонування ринку праці, визначити напрями та тенденції його розвитку на шляху побудови соціальної моделі.

Інформаційною базою дослідження є закони України, постанови Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України, офіційні публікації та методичні матеріали Держкомстату, міністерств та відомств України, інших країн та міжнародних організацій, рекомендації міжнародних статистичних організацій, праці вітчизняних і зарубіжних учених, власні розрахунки та результати наукових досліджень автора тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розроблених теоретико-методологічних засадах статистичного оцінювання функціонування ринку праці в умовах соціально орієнтованої економіки, а також у методичному забезпеченні статистичного аналізу з метою обґрунтування доцільності прийняття управлінських рішень щодо підвищення ефективності функціонування ринку праці України.

Найбільш вагомими теоретичними та практичними результатами, які характеризують наукову новизну дослідження та особистий внесок автора, є такі:

Уперше:

- теоретично обґрунтовано концептуально-методологічні засади статистичного оцінювання функціонування ринку праці на принципах системності, що дозволило проаналізувати закономірності їх формування та динаміки;

- розроблено концептуальну схему етапів статистичного оцінювання функціонування ринку праці, що є основою визначення параметрів його територіальної (регіональної) диференціації, виявлення відповідних статистичних закономірностей функціонування національного та регіональних ринків праці при розробці стратегії їх розвитку;

- теоретично обґрунтовано засади інформаційно-аналітичного забезпечення розробки стратегії розвитку ринку праці, згідно з пріоритетними напрямками розвитку соціально-трудоких відносин на шляху до вступу в Європейське Співтовариство;

- розроблено концепцію ефективного функціонування ринку праці як об'єкта статистичного вивчення, а також організаційно-практичні заходи формування механізму її реалізації в умовах існування соціально орієнтованої економіки;

- запропоновано методологічні підходи щодо аналізу динаміки рівня зайнятості та безробіття з метою виявлення впливу екстенсивних та інтенсивних чинників на функціонування ринку праці;

- обґрунтовано методичні засади статистичного оцінювання впливу розподілу населення за віком на функціонування ринку праці, зокрема, на показники зайнятості та безробіття;

- запропоновано новий методичний підхід до вимірювання рівня незайнятості населення, що дозволяє більш адекватно оцінити чисельність непрацюючих громадян у країні та існуючий дисбаланс між попитом на робочу силу та її пропозицією;

- запропоновано підхід до рейтингового оцінювання регіонів країни за функціонуванням ринку праці як передумови диференціації напрямів державної політики зайнятості в підтримці соціально-економічного розвитку регіонів.

Удосконалено:

- понятійний апарат і методологічний інструментарій статистичного дослідження функціонування ринку праці та отримано теоретичне обґрунтування змісту економічних понять “функціонування ринку праці”, “етапи розвитку ринку праці”, “захисна функція ринку праці”, що дає можливість розглядати ринок праці як об’єкт статистичного дослідження;

- методичні засади статистичного оцінювання макросекторіальної структури зайнятого населення, що дозволяє оцінити взаємозв’язок економічного зростання країни та структури зайнятості, масштаби перерозподілу зайнятих між секторами економіки;

- методологічні принципи статистичного оцінювання функціонування регіональних ринків праці з метою виявлення структурних та територіальних співвідношень у виокремлених однорідних регіональних зонах;

- систему показників функціонування ринку праці, що дозволяє здійснити поглиблений аналіз закономірностей та динаміки цього явища;

- напрями розробки управлінських рішень відповідно до результатів статистичного оцінювання функціонування ринку праці.

Дістали подальшого розвитку:

- теоретичні положення застосування методології статистичного аналізу ринку праці, визначення функцій статистичного оцінювання з метою вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення державного та ринкового регулювання ринку праці;

- методичні положення статистичного аналізу та прогнозування рівня заробітної плати як індикатора збалансованості співвідношення стимулів та зобов’язань при впровадженні активної політики зайнятості в країні;

- методика прогнозування основних показників функціонування ринку праці, що сприятиме вибору сценарію його розвитку при побудові соціальної моделі в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні положення роботи доведені до рівня конкретних пропозицій і мають форму, придатну до використання у практичній діяльності органів державної статистики, міністерств і відомств України.

Науково-практичні розробки щодо удосконалення методології та методики визначення та оцінювання однорідних регіональних зон за показниками функціонування ринку праці впроваджені у практичну діяльність Департаменту стратегії соціального розвитку Міністерства праці та соціальної політики України (довідка №44/10/136-07 від 06.07.07) та Департаменту статистики праці Державного комітету статистики України (довідка №17/1-4/57 від 17.06.07).

Методологічні та методичні матеріали щодо статистичного оцінювання рівня заробітної плати та її прогнозування на ринку праці впроваджені в практичну діяльність Департаменту стратегії соціального розвитку Міністерства праці та соціальної політики України (довідка № 45/10/136-07 від 01.06.07) та Департаменту статистики праці Держкомстату України (довідка №17/1-4/49 від 07.06.07) з метою реалізації заходів Програми діяльності Уряду щодо поетапного наближення основних соціальних стандартів до прожиткового мінімуму. Міністерство праці та соціальної політики України використовує результати наукового дослідження як одні із найвагоміших складових моніторингу показників сфери соціального розвитку України. Результати наукових досліджень, що стосуються методичних підходів вимірювання більш адекватного рівня незайнятості в країні використані Департаментом стратегії соціального розвитку Міністерства праці та соціальної політики України (довідка № 43/10/136-07 від 28.05.07) при оцінюванні обсягів незайнятості в країні, дисбалансу між попитом на робочу силу та її пропозицією, що є базою розроблення ефективних заходів державного управління ринку праці та довгострокових програм сприяння зайнятості на регіональному рівні.

Теоретичні та методологічні розробки здобувача використовувалися у навчальному процесі Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України (довідка № 27-5 від 11.05.07). Впровадження положень концепції “Ефективного функціонування ринку праці в Україні” сприятиме вирішенню проблем покращення добробуту населення, особливо його соціального захисту в контексті інтернаціоналізації та глобалізації світового ринку праці, всебічному оцінюванню стану та розвитку як національного, так і регіональних ринків праці, що забезпечує створення якісного інформаційно-аналітичного забезпечення управління як бази розробки та підтримки рішень. Результати наукового дослідження впроваджені в навчальний процес Державної академії статистики, обліку та аудиту Державного комітету статистики України (довідка №478/1 від 31.05.07), використовуються в процесі викладання навчальних дисциплін “Економічна статистика” та “Статистичне вивчення ринку праці”.

Основні теоретичні положення дисертації стосовно статистичного оцінювання ринку праці використовуються при викладанні курсів “Статистика”, “Статистика праці”, “Статистика ринку праці”, “Статистика ринків” у ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана” (довідка від 27.06.07). Викладання проблем

статистичного оцінювання ринку праці в зазначених дисциплінах є суттєвим внеском у фахову підготовку студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів України.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеним науковим дослідженням і містить виклад авторського підходу щодо теоретико-методологічних та практичних засад статистичного оцінювання ринку праці в Україні. Наукові положення, висновки і рекомендації, винесені на захист, отримані автором самостійно. Обсяг особистого внеску в роботах, опублікованих у співавторстві, наведений окремо у списку опублікованих праць. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використано лише такі ідеї та положення, що отримані автором особисто. Дисертація не містить матеріалів кандидатської дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та практичні положення проведеного дослідження на 14 міжнародних і 12 вітчизняних науково-практичних конференціях та семінарах, зокрема, на: наукових конференціях професорсько-викладацького складу і аспірантів ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана” (м.Київ, 2002-2007 рр.); II Міжнародній конференції “Проблеми економіки у перехідний період” (м.Дніпропетровськ, травень 2001 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції “Исследование и оптимизация экономических процессов “Оптимум-2001”” (м.Харків, листопад 2001 р.); Ukrainian-Polish-Slovak Scientific seminar (м.Київ, КНЕУ, жовтень 2001 р.); V Міжнародній науковій конференції “Наука і освіта - 2002”(м.Дніпропетровськ-Житомир-Донецьк, березень 2002 р.); II Всеукраїнській науково-практичній конференції “Україна наукова 2002” (м.Дніпропетровськ-Харків-Донецьк, травень 2002 р.); 9th Polish-Slovak- Ukrainian scientific seminar “International comparisons of socio-economic consequences of transition processes in central-east European countries” (Poland, Krynica – Krasow, November 2002); Міжнародній науково-практичній конференції “Проблеми розвитку ринку праці та політика зайнятості населення в умовах трансформації економіки України” (м.Луганськ, листопад 2003 р.); II науково-практичній конференції з нагоди Дня працівників статистики “Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи” (м.Київ, грудень 2004 р.); II Міжнародній науковій конференції “Розвиток підприємницької діяльності в Україні: історія та сьогодення” (м.Тернопіль, червень 2004 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Регіональні проблеми зайнятості і ринку праці” (м. Тернопіль, травень 2004 р.); III науково-практичній конференції з нагоди Дня працівників статистики “Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи” (м.Київ, жовтень 2005р.); 11th Ukrainian-Polish-Slovak Scientific conference “Statistics in management of social and economic development” (Kyiv, October 2004); Науково-практичній конференції “Фінансово-кредитне стимулювання економічного зростання” (м.Луцьк, червень 2005 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Дні науки ‘2005” (м. Дніпропетровськ, квітень 2005р.);

Всеукраїнській науково-практичній конференції “Проблеми інформаційного та статистичного забезпечення управління економікою” (м.Дніпропетровськ, жовтень 2005р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Формування, використання та розвиток управлінського потенціалу” (м.Луганськ, жовтень 2005р.); 12th Polish-Slovak-Ukrainian scientific seminar “Comparative analysis of socio-economic consequences of transition processes in central-east European countries” (Poland, Krynica November 2005); Міжнародній науково-практичній конференції “Перспективи та пріоритети розвитку людського капіталу в умовах глобалізації” (м.Харків, травень 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 100-річчю від дня народження Й.С. Пасхавера (м.Київ, грудень 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Творча спадщина Є.Є.Слуцького: розвиток наукових ідей в економічній науці” (м.Київ, квітень 2007р.).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 64 наукових працях, у тому числі: у 1 одноосібній монографії (21 друк. арк.), 7 навчальних посібниках (особисто автору в яких належить 50,00 друк. арк.), серед яких 4 одноосібних обсягом 44,4 друк. арк., 35 статтях у наукових фахових виданнях (15,1 друк. арк.), 21 наукових праць (5,4 друк. арк.), опублікованих в інших виданнях, які повністю висвітлюють основні результати дисертації. Загальний обсяг опублікованого матеріалу, що належить особисто автору, становить 91,5 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п’яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи - 410 сторінок друкованого тексту. Дисертація містить 70 рисунків на 33 сторінках, 57 таблиць на 38 сторінках та 13 додатків на 63 сторінках. Список використаних джерел містить 304 найменування на 29 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету і основні завдання статистичного дослідження, окреслено об’єкт, предмет та основні методи дослідження, відображено наукову новизну та практичну цінність одержаних результатів, зв’язок роботи з державними науковими програмами, відомості щодо апробації результатів дослідження, інформацію та кількість публікацій за темою дисертації.

Розділ 1 “Теоретико-методологічні засади статистичного оцінювання ринку праці” присвячено висвітленню еволюції наукових поглядів представників різних шкіл економічної теорії щодо формування та розвитку ринку праці, розгляду його як єдиного цілого з позиції системного підходу, розробленню відповідного понятійного апарату, теоретичному визначенню сутності ринку праці як об’єкта статистичного дослідження, визначенню методологічних основ статистичного оцінювання ринку праці, розробленню концептуальної схеми його регулювання.

За результатами аналізу сучасних теорій економічного та сучасного розвитку і методологічних проблем статистичного оцінювання функціонування ринку праці одержані такі наукові та практичні результати: розглянуто основні функції ринку праці, що розкривають його сутність; науково обґрунтовано та доведено необхідність “захисної” функції ринку праці, сутність якої полягає в забезпеченні диференційованого підходу до соціального захисту населення на ринку праці, підтримці високої конкурентоспроможності робочої сили та ліквідації будь-якої дискримінації, включаючи гендерну нерівність; введено в науковий обіг поняття “функціонування ринку праці”, методологічно обґрунтовано необхідність оцінювання ринку праці за етапами його розвитку.

Функціонування ринку праці – процес взаємодії суб’єктів ринку праці, що формують співвідношення попиту та пропозиції робочої сили, її вартість у новому організаційному та правовому середовищі.

Визначення етапів функціонування ринку праці в Україні є одним зі шляхів удосконалення статистики ринку праці, оскільки дає змогу виділити новий напрям статистичного аналізу, наукового обґрунтування оцінювання етапів.

Етапи розвитку ринку праці – сукупність послідовних періодів, що характеризуються особливостями функціонування ринку праці у часі та просторі. Визначивши, на якому етапі перебуває ринок праці, можна спрогнозувати його розвиток.

Відповідно до науково обґрунтованих етапів функціонування ринку праці визначено особливості його розвитку в Україні у 1991-2005 рр.

Доведено, що в процесі формування і функціонування ринку праці незалежної України послідовно склалися три етапи його розвитку: I етап (1991-1994 рр.) – стійкого трансформаційного спаду; II етап (1995-2000 рр.) – депресійної стабілізації; III етап (2001-2006 рр.) – економічного пожвавлення. Характеристика цих етапів віддзеркалює ті сучасні соціально-трудова відносини, що формуються на шляху побудови соціальної моделі.

У роботі проаналізовано дію чинників, які забезпечують розвиток ринку праці в період трансформаційних перетворень. Визначено чинники, які впливають на попит та пропозицію робочої сили, розроблено їх класифікацію залежно від періоду розвитку економіки. Виокремлено основні групи процесів функціонування ринку праці, що обумовлюють дію чинників, розкрито їх сутність. Теоретично обґрунтовано економічні результати функціонування ринку праці.

Виходячи з позицій системного підходу розкрито механізм функціонування ринку праці, його особливості, що пов’язані з характером і специфікою відтворення робочої сили. Для досягнення зазначеної мети розроблено концептуальну схему функціонування ринку праці (рис. 1).

Рис. 1. Концептуальна схема функціонування ринку праці

Доведена необхідність статистичного підходу оцінювання процесів, що діють на ринку праці. Вихідним пунктом в оцінюванні функціонування ринку праці є розробка статистичної методології, на основі якої визначено відповідний інструментарій статистичного дослідження.

Необхідною умовою дослідження ринку праці є визначення ролі державного регулювання при вирішенні найважливіших задач соціально-економічного розвитку країни. Результатом дії регулювання є встановлення рівноваги або нерівноваги між попитом і пропозицією робочої сили як на рівні підприємства, фірми, регіональних ринків, так і на рівні національного ринку праці.

Регулювання ринку праці здійснюється за допомогою важелів, інструментів, методів, що оптимізують співвідношення попиту та пропозиції робочої сили. Це обумовлює необхідність їх чіткого визначення, класифікації залежно від напрямів регулювання ринку праці.

У дисертації розроблено концептуально-методологічні засади статистичного оцінювання функціонування ринку праці, які передбачають застосування системного підходу, дотримання його основних принципів. З позиції системності визначено місце та роль статистичного оцінювання ринку праці в системі його регулювання (рис. 2).

Рис. 2. Місце і роль статистичного оцінювання ринку праці в системі його регулювання

Обґрунтовано методологічні підходи щодо оцінювання функціонування ринку праці на основі розробки відповідного понятійного апарату, розуміння сутності та специфіки функцій статистичного оцінювання, системи статистичних показників, методів аналізу та інтерпретації отриманих результатів. Обґрунтовано, що науковий рівень оцінювання ринку праці як об'єкта статистичного дослідження значною мірою визначено станом понятійного апарату, адекватною системою статистичних показників, відповідною типологізацією чинників та методами аналізу.

У дисертаційній роботі виокремлено основні групи функцій статистичного оцінювання ринку праці, подано характеристики основних груп показників ринку праці, відображено їх взаємозв'язок.

Оцінювання функціонування ринку праці потребує об'єктивної та обґрунтованої статистичної інформації. В роботі проведений критичний аналіз інформаційної бази ринку праці. Доведено, що ступінь деталізації статистичної інформації (її достатність) у вихідних формах звітності визначається рівнем регулювання ринку праці, для якого вони призначені.

Розділ 2 “Методичні засади оцінювання структури населення на ринку праці” присвячено розробленню методичних положень щодо статистичного оцінювання структури економічно активного населення, виміру сили її впливу на рівні зайнятості та безробіття в країні, визначення основних макроекономічних наслідків її зміни.

Важливим напрямом дослідження існуючих диспропорцій на ринку праці є всебічний аналіз структури зайнятості як у галузевому, так і в регіональному аспектах, оцінювання структурних змін, які мають місце протягом певного часу і характеризують рух чи стабільність структури.

У роботі доведено, що структура зайнятості в Україні формується під впливом макроекономічних чинників та ринкової саморегуляції, зазнає подальших перетворень, які змінюють економічну активність населення та якість життя. Перебудова зайнятості в країні пов'язана зі зміною структури секторів економіки. В останні роки відбувся перерозподіл зайнятих між державним і недержавним секторами економіки, спостерігається професійно-кваліфікаційний дисбаланс на ринку праці, оскільки структурні трансформації обумовлюють зміни попиту на професії. На існуючий професійно-кваліфікаційний дисбаланс значною мірою впливають необґрунтовані обсяги освітніх послуг, які не задовольняють попит роботодавців на працівників відповідної професії, кваліфікації. Доведено, що на сучасному етапі розвитку економіки обсяги освітніх послуг не повною мірою відповідають потребам ринку праці.

У дисертаційній роботі визначені чинники, що обумовлюють формування макросекторіальної структури зайнятості, позитивний розвиток ринку праці, підвищення суспільного виробництва, економічне зростання в країні. Результати проведеного аналізу дозволили зробити висновок: у перспективі існує можливість значних міжсекторіальних переміщень робочої сили, пов'язаного з цим структурного безробіття. Зазначимо, що ці процеси найбільш характерні для України в період соціально орієнтованої економіки.

Встановлено, що макросекторіальна структура зайнятості в Україні не відповідає структурі розвинутих країн. Водночас перехід до ринку, у тому числі ринкових відносин у соціально-трудовій сфері, створює можливості її суттєвих змін. Важливо, що зміна структури зайнятості (передусім швидке зниження питомої ваги зайнятих I сектору* та значне зростання цього показника в III секторі) можуть і мають відбуватися за умов збереження соціального розвитку та економічного зростання в країні (табл.1).

Таблиця 1

**Динаміка чисельності зайнятих за секторами економіки в Україні
за 1991-2005 рр. (тис. осіб)**

Роки	Усього	У тому числі		
		I	II	III
1991	25 000,0	4900,0	11 900,0	8200,0

* До I сектору економіки, як правило, відносять сільське і лісове господарство, добувну промисловість; до II сектору – промисловість, будівництво, транспорт; до III – торгівлю, сферу послуг.

2001	20 941,9	5220,0	6841,5	8880,4
2005	20 680,0	4005,5	6414,4	10 260,1
Темпи зростання (зменшення), 1991-2001, %	83,8	106,5	57,5	108,3
Темпи зростання (зменшення), 2001-2005, %	98,7	76,7	93,8	115,5

Джерело: Економічна активність населення України 2001, 2005 рр.: Стат. збірники. – К.: Держкомстат України. Власні розрахунки.

Вирішення методологічних питань статистичного оцінювання структури основних категорій населення на ринку праці обумовило необхідність наукового обґрунтування методичних підходів до аналізу впливу вікової структури населення на інтенсивність процесів зайнятості і безробіття. З цією метою застосовувались методи стандартизації, індексний, декомпозиції приросту рівнів зайнятості та безробіття.

Результати дослідження свідчать, що стандартизовані рівні зайнятості населення України у 2005 р. вище їх фактичних значень, що свідчить про зміни у віковій структурі населення, а саме, про зменшення питомої ваги у вікових групах 30-34 та 35-39 років, які є найбільш суттєвими та модальними на ринку праці.

Для потреб вимірювання впливу факторів структури населення на зайнятість та безробіття у роботі адаптовано індексний метод. Доведено, що структурні зрушення обумовлені зміною вікової структури економічно активного населення та зменшенням частки економічно активного населення в загальній чисельності населення країни у віці 15-70 років. Доведено необхідність застосування методу декомпозиції для визначення сили впливу факторів структури на рівні зайнятості та безробіття. Результати дослідження свідчать, що в 2005 р. у порівнянні з 1995 р. середній рівень зайнятості зменшився на 4 в.п., у тому числі за рахунок зміни рівня зайнятості за окремими віковими групами – на 3,48 в.п., а за рахунок зміни розподілу населення – на 0,49 в.п., за незначної (0,03%) від'ємної взаємодії.

За допомогою вищезазначених методів статистичного аналізу за такою послідовністю оцінювався вплив факторів структури населення на рівень безробіття. Проведена стандартизація рівня безробіття дозволила зробити такий висновок: в Україні у 2005 р. рівень безробіття був би нижчим, якщо б не відбулися зміни у структурі населення у віці 15-70 років. На величину загального рівня безробіття вплинула зміна вікової структури населення країни у віці 15-70 років, у тому числі зміна вікової структури економічно активного населення, зміна повікових рівнів безробіття та взаємодія всіх перелічених компонентів.

Зазначений методичний підхід статистичного оцінювання впливу вікової структури населення на рівні зайнятості та безробіття є необхідною інформаційно-аналітичною базою для оцінювання структури зайнятості в Україні.

Розділ 3 “Статистичні аспекти оцінювання основних характеристик ринку праці”

присвячено розробці методології статистичного оцінювання ринку праці, його поточного стану, швидкості, інтенсивності розвитку та прогнозування основних характеристик.

Для оцінювання процесів інтенсивності зайнятості та безробіття в роботі сформовано систему статистичних показників, альтернативну існуючій у практиці роботи статистичних органів України, методологічна узгодженість якої забезпечує єдність концепції ефективного функціонування ринку праці та комплексність його статистичного оцінювання.

У роботі представлена система коефіцієнтів інтенсивності зайнятості та безробіття (загальних, спеціальних, частинних), доведено їх взаємозв'язок.

За допомогою запропонованої системи показників оцінено рівні зайнятості та безробіття за різними соціально-демографічними ознаками як у цілому в країні, так і в регіональному розрізі. Загальний рівень зайнятості населення України у 2005 р. становив 92,9%*. Спеціальний рівень зайнятості у чоловіків був вищий, ніж у жінок. Високі рівні зайнятості були зафіксовані у старших вікових групах населення, а найнижчий – у молоді вікової групи 15-24 роки. Загальний рівень безробіття в Україні становив у 2005 р. 7,1%*, його рівень залишається значним у населення в працездатному віці як у чоловіків (7,9%), так і у жінок (7,7%). Основними причинами безробіття на ринку праці є звільнення за власним бажанням; вивільнення з економічних причин; непрацевлаштовані після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації.

Непокоїть високий рівень безробіття серед молоді в Україні, він удвічі вищий, ніж серед усього економічно активного населення, що пов'язано з соціально-економічною поведінкою та включенням молоді в професійну трудову діяльність – наданням першого робочого місця, якому в умовах структурної трансформації економіки передуватиме безробіття, проходження перекваліфікації тощо. До позитивних тенденцій на ринку праці України відноситься інтенсивне скорочення обсягів безробіття у сільській місцевості.

За досліджуваний період в Україні відбулось зниження економічної активності населення. При цьому спостерігалось незначне збільшення рівня зайнятості при стабільній тенденції зниження рівня безробіття в країні. Результати дослідження свідчать, що в Україні у 2005 р. результативність зайнятості спостерігалась майже в усіх регіонах, крім Черкаської та Чернівецької областей. У Дніпропетровській, Сумській та Чернівецькій областях зафіксовано її зниження, а в Полтавській та Черкаській областях результативність зайнятості залишилася на рівні 2004 р. Запропонований методологічний підхід вирішує питання статистичного оцінювання ситуації як на національному ринку праці, так і на регіональних ринках праці.

* У % до економічно активного населення у віці 15-70 років.

Обґрунтовано взаємозалежність економічного розвитку та рівня безробіття в країні. За результатами здійсненого аналізу встановлено, що зростання ВДВ на 1 млрд грн приводить до зниження рівня безробіття в країні на 0,073%. На зниження рівня безробіття позитивно вплинули і помірні темпи зростання реальної заробітної плати, які обумовлені активною соціальною політикою зайнятості в країні.

Проблема статистичного оцінювання ринку праці у регіональному аспекті вимагає розробки методологічних та методичних засад. У роботі розроблено методологічні засади визначення та оцінювання регіональних ринків праці.

Науково обґрунтовано систему показників функціонування регіональних ринків праці. У процесі побудови цієї системи застосовувалися методологічні та методичні принципи побудови системи показників соціально-економічного розвитку регіонів. До системи увійшли статистичні показники прямої дії (стимулятори), які сприяють розвитку регіональних ринків праці; показники зворотної дії (дестимулятори), навпаки — дестабілізують ситуацію. Сформована система показників забезпечує ідентичність методологічних підходів щодо визначення однорідних регіональних зон і рейтингового оцінювання територій.

Доведено необхідність застосування багатомірного групування регіонів за функціонуванням ринку праці методом кластерного аналізу. Як метод ієрархічного об'єднання регіонів України в кластери застосовувався метод Варда (Ward's method). Результати кластерного аналізу за нормованими показниками функціонування ринку праці засвідчили, що групування регіонів країни утворює складну ієрархічну структуру. Це дозволило виокремити однорідні регіональні зони в Україні (суперкластер і три кластери) (рис. 3).

Отримані характеристики виокремлених зон свідчать про однакові умови розвитку територій стосовно функціонування ринку праці. Використання результатів запропонованого підходу сприятиме вибору заходів, спрямованих на поліпшення ситуації у виокремлених однорідних територіях, зменшення соціальної напруги, розвитку соціально-трудових відносин, вдосконалення механізмів підтримання зайнятості населення. Запропонована методологія дозволила провести комплексний статистичний аналіз ринку праці в регіональному аспекті, виокремити однорідні регіональні зони, визначити “проблемні території”, які в першу чергу потребують підтримки держави.

З метою комплексного статистичного аналізу функціонування регіональних ринків праці розроблено методологію та здійснено відповідну їх рейтингову оцінку. Для визначення інтегральної оцінки всі обрані статистичні показники функціонування ринку праці були пронормовані. У результаті проведених розрахунків отримано інтегральну оцінку функціонування ринку праці у кожному з 27 регіонів країни. Згідно з характером варіації інтегральної оцінки в сукупності виокремили групи регіонів за функціонуванням ринку праці (лідерів, переслідувачів,

основну групу та аутсайдерів). Проведення рейтингового оцінювання визначає місце кожного регіону за функціонуванням ринку праці, що в свою чергу сприятиме диференціації напрямів державної політики зайнятості в підтримці соціально-економічного розвитку регіонів, враховуючи визначений їх рейтинг, виявлено диспропорції між ними, схожі тенденції.

Рис.3. Дендограма класифікації регіонів за показниками функціонування ринку праці в Україні у 2005 р.

Здійснено оцінювання найважливіших характеристик функціонування ринку праці на перспективу: чисельності економічно активного населення, зайнятих та безробітних, рівнів зайнятості та безробіття. Прогнозування основних характеристик ринку праці в Україні було здійснено за процедурою експоненційного згладжування. Основним критерієм вибору цієї моделі тренда є мінімальне значення стандартного відхилення згладжених значень основних характеристик ринку праці від фактичних та найменша похибка апроксимації. Очікувана чисельність економічно активного населення отримана двома методами: у результаті екстраполяції тренда показника та за сумою прогнозних значень чисельності зайнятих та безробітних.

Доведено, що прогнозні значення чисельності економічно активного населення, отримані в результаті підсумовування прогнозних значень чисельності зайнятих та безробітних порівняно з екстраполяцією тренда чисельності економічно активного населення, більш точні у зв'язку з тим, що враховують коливання відхилень його складових елементів (зайнятих та безробітних). Визначення основних характеристик функціонування ринку праці на перспективу дозволить органам державного управління вибрати раціональну стратегію його розвитку при побудові соціальної моделі в Україні.

Розділ 4. “Методологічні засади статистичного оцінювання співвідношення попиту і пропозиції та ціни робочої сили на ринку праці” присвячено розробці методології статистичного аналізу попиту та пропозиції робочої сили, обґрунтуванню та подальшому розвитку методичних засад аналізу заробітної плати і визначення її рівня на перспективу.

Для здійснення міжгалузевих, регіональних порівнянь досліджено співвідношення попиту та пропозиції робочої сили в Україні за різними ознаками: видами економічної діяльності, освітнім рівнем, професійними групами, статусами зайнятості тощо. Оцінювання існуючого дисбалансу між попитом на робочу силу та її пропозицією здійснено згідно з запропонованим методологічним підходом, сутність якого полягає у визначенні більш адекватного рівня незайнятості в країні (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняння існуючої та запропонованої методики визначення рівня незайнятості населення

Існуючий рівень незайнятості	Запропонований рівень незайнятості
<p>1. Рівень незайнятості населення (P_{NE}^W) розраховується як співвідношення чисельності зареєстрованих громадян, незайнятих трудовою діяльністю (NE_W), та економічно активного населення працездатного віку ($E_W + U_W$):</p> $P_{NE}^W = \frac{NE_W}{E_W + U_W},$ <p>де E_W - зайняте населення працездатного віку, U_W - безробітне населення працездатного віку.</p>	<p>1. Рівень незайнятості населення ($P_{NE}^{W'}$) розраховується як співвідношення загальної чисельності непрацюючих громадян (NE_W'), яка визначена згідно з запропонованою методикою, та економічно активного населення працездатного віку ($E_W + U_W$):</p> $P_{NE}^{W'} = \frac{NE_W'}{E_W + U_W},$ <p>де NE_W' - загальна чисельність непрацюючих громадян.</p> <p>2. Загальна чисельність непрацюючих громадян (NE_W') дорівнює сумі чисельності зареєстрованих громадян, незайнятих трудовою діяльністю (NE_W) та очікуваної чисельності непрацюючих громадян (NE_W''):</p> $NE_W' = NE_W + NE_W''.$ <p>3. Очікувана чисельність непрацюючих громадян (NE_W'') дорівнює різниці між обліковою чисельністю штатних працівників (W_{RN}) і чисельністю працівників в еквіваленті повної зайнятості (W_{FE}).</p>

Результати проведеного дослідження засвідчили, що очікуваний рівень незайнятості вище офіційно зареєстрованого в Україні і становить 6,5% (до економічно активного населення працездатного віку). Значення показника свідчить про неефективне використання робочого часу на підприємствах, що окреслює існуючу реально приховану незайнятість працівників. За розрахунками, очікувана чисельність непрацюючих громадян в Україні у 2005 р. становила 326 тис. осіб. Запропонований методологічний підхід, на нашу думку, дозволяє більш адекватно оцінити очікувані обсяги незайнятості, існуючий дисбаланс між попитом на робочу силу та її пропозицією та визначити навантаження на одне робоче місце (вакантну посаду) в країні.

Результати дослідження свідчать, що за останні роки в Україні зазначається позитивна тенденція до зменшення значення цього показника. Навантаження на 1 робоче місце (вакантну посаду) за 1999-2005 рр. щорічно знижувалося на 23,0%. У роботі визначено вплив сезонного фактора на співвідношення попиту та пропозиції робочої сили.

Доведено, що співвідношення попиту та пропозиції робочої сили залежать від темпів зростання середньомісячної заробітної плати.

Зі збільшенням середньомісячної заробітної плати на 100 грн навантаження на одне вільне робоче місце (вакантну посаду) зменшується на 2,6 особи, а при збільшенні співвідношення заробітної плати до прожиткового мінімуму на 10% - навантаження на одне вільне робоче місце (вакантну посаду) зменшується на одну особу. Перевірка нульової гіпотези про відсутність зв'язку між ознаками не підтвердилась, що дає підставу передбачити справжній зв'язок між вищеназваними ознаками.

Удосконалення якості статистичного аналізу поточного стану ринку праці, включаючи характеристики оплати праці в країні, обумовили необхідність створення методичних підходів аналізу заробітної плати та прогнозування її рівня. Це дало змогу оцінити ситуацію з оплатою праці в країні та рівень її диференціації на регіональних ринках праці, визначити її величину на найближчі роки.

У 2005 р. продовжував зберігатись високий ступінь диференціації регіонів за рівнем оплати праці, позитивна тенденція до скорочення суми заборгованості із виплати заробітної плати. Структура найманих працівників за розмірами заробітної плати свідчить про наявність значної міжгалузевої диференціації та відсутності залежності розміру зарплати від професійно-кваліфікаційного рівня працівників у сфері послуг та виробництві.

Що ж до співвідношення заробітної плати чоловіків і жінок, то в середньому заробітна плата жінок становить 70,9 % від заробітної плати чоловіків. Результати статистичного аналізу засвідчили існуючі гендерні нерівномірності в оплаті праці за видами економічної діяльності та регіонами країни.

У роботі здійснено прогнозування середньомісячної заробітної плати. Обґрунтовано доцільність використання моделі експоненційного згладжування, оскільки ця модель враховує як основну тенденцію розвитку, так і внутрішні сезонні коливання. Мінімальне значення стандартного відхилення загладжуваних значень середньомісячної заробітної плати від фактичних і найменша відносна помилка апроксимації (3,34%) свідчать на її користь.

Статистичне оцінювання рівня заробітної плати на перспективу є необхідним інструментом впровадження активної політики зайнятості в країні при встановленні рівноважної ціни робочої сили на ринку праці, орієнтиром збалансованості співвідношення стимулів та зобов'язань.

Розділ 5. “Шляхи удосконалення статистичного оцінювання функціонування ринку праці” охоплює наукове обґрунтування необхідності розробки основних положень статистичного забезпечення як бази формування стратегії розвитку ринку праці, концепції ефективного функціонування ринку праці, удосконалення існуючої системи статистичних показників.

Зазначимо, що комплексне статистичне оцінювання функціонування ринку праці повинно враховувати вплив різних чинників (внутрішнього та зовнішнього середовища) на попит та пропозицію робочої сили. Вплив цих чинників змінює якісні та кількісні характеристики ринку

праці, умови його функціонування. Механізм взаємодії цих чинників з процесами, що відбуваються на ринку праці, передбачає обґрунтування методологічних засад стратегії його розвитку.

У роботі науково обґрунтовано необхідність розробки основних положень стратегії розвитку ринку праці, застосування якої дозволяє зменшити до мінімуму негативні наслідки впливу вищевказаних чинників, полегшити пристосування ринку праці та його окремих підсистем до змін, що відбуваються в період трансформаційних перетворень, визначення яких дозволяє окреслити основні напрями розвитку ринку праці, оцінити його ресурси, скорегувати напрями їх перерозподілу з метою підвищення ефективності функціонування.

Вирішення поточних і довготермінових стратегічних проблем ринку праці України передбачає єдині концептуальні підходи оцінювання функціонування ринку праці, розробку напрямів його комплексного дослідження і систему статистичних показників, що є базою визначення відповідних параметрів при проведенні зваженої політики зайнятості в країні (рис. 4).

На основі узагальнення та критичного аналізу існуючих теоретично-методологічних підходів до аналізу ринку праці автор розробив власну концепцію його ефективного функціонування. Концепція передбачає ефективне функціонування ринку праці в поєднанні з соціальним захистом населення, сприятиме конкретизації механізму координації і визначенню напрямів політики зайнятості в умовах інтернаціоналізації та глобалізації світового ринку праці. В роботі визначено індикативний перелік складових концепції, які передбачають розробку відповідної системи статистичних показників функціонування ринку праці.

Запропоновані в роботі показники оцінюють швидкість та інтенсивність розвитку ринку праці, ефективність його функціонування, вимірюють силу факторів, що впливають на процеси зайнятості і безробіття, оцінюють можливі обсяги незайнятості та ситуацію на регіональних ринках праці у часі, визначають місце кожного регіону країни залежно від темпів розвитку ринку праці та його сегментів. Сфера застосування їх досить масштабна: дозволяє оцінювати національний ринок праці в порівнянні з міжнародними нормами, стандартами, його можливості на шляху входження країни до СОТ та у світову спільноту.

Визначено етапи статистичного оцінювання функціонування ринку праці, розкрито їх сутність. На першому етапі оцінюється функціонування національного та регіональних ринків праці; на другому – визначається результативність їх функціонування.

Статистичне оцінювання функціонування ринку праці ґрунтується на положеннях і методах статистики, наукових принципах спостереження, кожний з яких оцінюється статистичними методами дослідження і системою статистичних показників, що адаптовані до змін, які відбуваються в Україні у період трансформаційної економіки на етапі створення національного ринку праці.

Рис.4. Концептуальна схема статистичного оцінювання ринку праці при формуванні стратегії його розвитку

Оцінювання ринку праці відповідно до запропонованих етапів його комплексного статистичного дослідження є базою для визначення територіальної (регіональної) диференціації відповідних параметрів функціонування ринку праці, виявлення статистичних закономірностей його розвитку.

Запропоновані в роботі шляхи удосконалення методології статистичного оцінювання функціонування ринку праці вирішують важливу наукову проблему - розроблення концептуально-методологічних засад формування нового напрямку економічної статистики - статистики ринку праці; обґрунтування основних концептуальних положень стратегії і тактики щодо всебічного аналізу ринку праці у перехідній економіці з метою створення передумов для сталого економічного розвитку в країні.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі теоретичного узагальнення міжнародного та вітчизняного досвіду запропоновано методологічні підходи до розв'язання актуальної науково-практичної проблеми статистичного оцінювання функціонування ринку праці, аналізу закономірностей його формування та визначенню тенденцій розвитку. Методологічні засади, обґрунтовані у дисертації, в теоретичному плані являють собою основу для розбудови та послідовного удосконалення статистики ринку праці як окремого напрямку статистичної науки; а в практичному – нове рішення щодо формування інформаційно-аналітичного забезпечення як надійної бази для розробки і підтримки управлінських рішень стосовно формування, становлення нової соціальної моделі розвитку української економіки, спрямованої на забезпечення сталого розвитку ринку праці.

Проведене дослідження дозволило сформулювати висновки концептуального, методологічного та науково-прикладного характеру.

1. Теоретично обґрунтовано концептуально-методологічні засади статистичного оцінювання та аналізу функціонування ринку праці, що спираються на принципи системного дослідження з позиції цілісності та інтегрованості процесів. Це дозволило визначити основні елементи та ознаки, що характеризують сутність ринку праці, здійснити його відповідну структуризацію, об'єктивний аналіз його поточного стану, виявити чинники, що впливають на ефективність функціонування, встановити основні тенденції розвитку.

2. Дістали подальшого розвитку теоретичні положення статистичного оцінювання та аналізу ринку праці, вивчення кількісної сторони відповідних процесів у нерозривному зв'язку з їх якісною характеристикою, визначення рівня його функціонування в умовах трансформаційної економіки,

визначення функцій статистичного оцінювання ринку праці. Розроблено концептуальну схему статистичного оцінювання функціонування ринку праці з метою вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення державного та ринкового регулювання ринку праці.

3. Доведено, що ступінь наукового обґрунтування ринку праці як об'єкта статистичного дослідження залежить від стану розробки його понятійного апарату. На основі критичних наукових поглядів щодо трактування сутності ринку праці та різних аспектів його функціонування економічною наукою в роботу введені поняття “функціонування ринку праці”, “етапи його розвитку”, “захисна функція”. Це дозволило оцінити функціонування ринку праці України, визначити основні його властивості, пов'язані з характером і специфікою відтворення робочої сили. Удосконалення понятійного апарату дозволило виділити новий аспект сутності та оцінки ринку праці, по-новому розглянути таке багатогранне, динамічне явище, як ринок праці.

4. Теоретично обґрунтовано засади формування інформаційно-аналітичного забезпечення функціонування ринку праці, які базуються на статистичних методах і моделях кількісних відношень причинних зв'язків у масових суспільних явищах, описі і вимірюванні взаємозв'язків, закономірностей і тенденцій розвитку в конкретних умовах місця і часу. Інформаційно-аналітичне забезпечення є базою розробки стратегії розвитку та ефективного регулювання національного ринку праці на засадах загальноєвропейської стратегії зайнятості.

5. Необхідність вирішення поточних і довготермінових стратегічних проблем розвитку ринку праці України обумовило розробку єдиних концептуальних підходів його функціонування. В роботі представлено розроблену автором власну концепцію ефективного функціонування ринку праці як підґрунтя формування та здійснення моніторингу зваженої політики зайнятості в країні, диференціації її заходів щодо окремих територій.

6. Удосконалено систему статистичних показників функціонування ринку праці, які ґрунтуються на положеннях і методах статистики, наукових принципах спостереження, обробки та аналізу статистичної інформації, відповідно до національних умов соціального розвитку і економічного зростання. Статистичні показники функціонування ринку праці адаптовані до змін, що відбуваються в Україні у період трансформаційної економіки на етапі створення національного ринку праці.

7. Удосконалено методичні засади статистичного оцінювання макросекторіальної структури зайнятого населення у зв'язку з необхідністю передбачення її очікуваних зрушень, визначення їх впливу на мобільність робочої сили, її кількісні та якісні параметри. Методичні засади адаптовані до потреб статистичного забезпечення державного управління соціальним розвитком економіки.

Доведено, що за умов переходу до ринкової економіки в Україні макросекторіальна структура зайнятості потребує кардинальних змін стосовно раціонального перерозподілу чисельності

зайнятих між секторами економіки та ефективних заходів державного управління щодо міжсекторіальних переміщень робочої сили, що сприятимуть зниженню структурного безробіття.

8. З метою статистичного оцінювання процесів зайнятості та безробіття в роботі сформовано систему показників, яка забезпечує єдність концепції ефективного функціонування ринку праці та комплексність його аналізу. Застосування такої системи показників дозволило оцінити інтенсивність зайнятості та її результативність у кожному регіоні України.

Об'єктивна оцінка диференціації інтенсивності процесів зайнятості, безробіття за різними соціально-демографічними ознаками та визначення результативності зайнятості є основою розроблення заходів активної політики зайнятості.

9. Науково обґрунтовано методичні засади статистичного оцінювання впливу розподілу населення за віком на функціонування ринку праці, зокрема, на показники зайнятості та безробіття. Результати стандартизації, індексного аналізу, декомпозиції приросту рівня зайнятості та безробіття дали змогу визначити вплив вікової структури населення, у тому числі і структури економічно активного населення на рівні зайнятості та безробіття.

Оцінювання структурних зрушень економічно активного населення, зайнятих та безробітних за статтю, віковими групами, типом місцевості, видами економічної діяльності, статусами зайнятості, рівнем освіти, професійними групами, причинами незайнятості, тривалістю безробіття, регіонами є інформаційною базою розроблення ефективних програм та заходів щодо перерозподілу та використання людських ресурсів у країні.

10. Запропоновано новий методичний підхід вимірювання рівня незайнятості населення з метою оцінювання співвідношень, що склалися між попитом та пропозицією робочої сили на національному і регіональних ринках праці. Такий методичний підхід полягає у визначенні очікуваних обсягів незайнятості. Це дозволило більш адекватно оцінити чисельність непрацюючих громадян у країні та існуючий дисбаланс між попитом на робочу силу та її пропозицією. Здійснено оцінку очікуваної чисельності непрацюючих громадян, визначено навантаження на 1 вільне робоче місце (вакансію). Об'єктивна оцінка співвідношення попиту та пропозиції робочої сили, враховуючи очікувані обсяги незайнятості в країні, є інформаційною базою розроблення ефективних програм щодо створення робочих місць в окремих регіонах країни, з урахуванням очікуваного рівня незайнятості.

11. Дістали подальшого розвитку методичні підходи щодо статистичного аналізу заробітної плати, визначення її рівня на перспективу як індикатора збалансованості співвідношення стимулів та зобов'язань при впровадженні активної політики зайнятості в країні. Здійснено оцінку існуючого рівня заробітної плати, його галузеву та регіональну диференціацію, визначено значення цього показника на найближчі роки. Результати аналізу є інформаційною базою державного регулювання

ринку праці та довгострокових програм стосовно встановлення рівноважної ціни робочої сили на рівні сприйняття європейського способу життя та способу споживання.

12. Удосконалено методологічні принципи статистичного оцінювання функціонування регіональних ринків праці. Запропонована методологія дозволила здійснити комплексний статистичний аналіз регіональної диференціації розвитку ринку праці за основними показниками його функціонування, виокремити однорідні регіональні зони, проблемні території. Результати відповідного кластерного аналізу є базою розробки програм розвитку територій та заходів у контексті регіональної політики європейської спільноти.

13. Запропоновано новий підхід щодо рейтингового оцінювання регіонів країни за показниками функціонування ринку праці за умови визначення місця окремих регіонів для виявлення відмінності між ними. Це сприятиме розробці ефективної програми сприяння зайнятості в регіонах, які в першу чергу потребують підтримки держави.

14. Дістали подальшого розвитку методичні засади прогнозування основних характеристик функціонування ринку праці з метою передбачення його розвитку, основних закономірностей на найближчу перспективу. Прогноз основних характеристик ринку праці відіграє провідну роль у формуванні стратегії його розвитку. Враховуючи, що у сфері зайнятості населення України відбуваються постійні зміни тенденцій та пріоритетів, формування прогнозних значень має базуватись на оцінці різних сценаріїв функціонування ринку праці, включаючи передбачені його основні характеристики. Доведено доцільність їх прогнозування за процедурою експоненційного згладжування, яка враховує основні тенденції розвитку та сезонні коливання.

Необхідність передбачення основних характеристик ринку праці є необхідною інформаційною базою для розроблення ефективних програм та сценаріїв його розвитку з урахуванням визначених тенденцій.

15. Удосконалено напрями розробки управлінських рішень відповідно до результатів статистичного оцінювання функціонування ринку праці за умови створення ефективної системи державного управління та місцевого самоврядування.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження розроблено теоретико-методологічні та методичні засади оцінювання ринку праці, інформаційно-аналітичне забезпечення стратегії його розвитку, обґрунтовано пропозиції та рекомендації щодо його ефективного регулювання на шляху розбудови сучасної соціальної моделі в Україні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія та навчальні посібники:

1. Бараник З.П. Функціонування ринку праці: статистична оцінка. – К.: КНЕУ, 2007. – 370 с. - 21 друк. арк.
2. Бараник З.П. Статистика: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / За заг. ред. А.М. Єріної, Р.М. Моторина. – К.: КНЕУ, 2001. – 448 с. (Особисто автору належить – 1,0 друк. арк. Розділ 5 “Статистика ринку праці”).
3. Бараник З.П. Статистика праці: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 246 с. – 14,41 друк. арк.
4. Бараник З.П. Статистика ринку праці: Навч.- метод. посіб. для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2003. – 147 с. – 8,6 друк. арк.
5. Бараник З.П. Економічна статистика: Навч. посіб. / За наук. ред. д-ра екон. наук Р.М. Моторина. – К.: КНЕУ, 2005. - 362 с. (Особисто автору належить – 2,15 друк. арк. Розділ 7 “Статистика зайнятості населення”, розділ 14 “Статистика ринку праці”).
6. Бараник З.П. Економічна статистика: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Р.М. Моторин, А.В. Головач. – К.: КНЕУ, 2005. - 326 с. (Особисто автору належить 2,34 друк. арк. Розділ 7 “Статистика зайнятості населення”, розділ 14 “Статистика ринку праці”).
7. Бараник З.П. Статистика ринку праці: Навч. посіб./ З.П. Бараник. – К.: КНЕУ, 2005. – 167 с. – 9,76 друк. арк.
8. Бараник З.П. Статистика праці: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2005. - 200 с. – 11,62 друк. арк.

Статті у наукових фахових виданнях:

9. Гриненко А., Семениченко З. (Бараник З.). Исследование миграции // Экономика Украины. – 1994. - №4(381). – С. 96.- 0,1 друк. арк. (Особисто автору належить 0,05 друк. арк., запропонована система екстенсивного й інтенсивного аналізу міграційного руху населення).
10. Бараник З.П., Хмелюк А.В. Статистичне вивчення впливу структурних факторів на рівень безробіття // Вісник НТУ “ХПІ”: Зб. наук. праць “Технічний прогрес та ефективність виробництва”. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2001. – Вип. 24. - С.220-224. – 0,3 друк. арк. (Особисто автору належить 0,15 друк. арк., запропоновано методологічні підходи оцінювання впливу факторів структури населення на рівень безробіття).
11. Бараник З.П. Тенденції зайнятості та безробіття в Україні // Социально-экономические аспекты промышленной политики. Рынок труда и занятость: Сборн. научн. труд / НАН Украины. Ин-т экономики пром-ти. – Донецк, 2003. – Т.3. – С.103-108. – 0,28 друк. арк.
12. Бараник З.П., Колісникова І.В. Деякі аспекти аналізу функціонування навчальних закладів України // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – Вип. 182: В 3 т. - Том II.- С. 428-437. – 0,57 друк. арк. (Особисто автору належить 0,4 друк. арк.,

запропоновано основні напрями аналізу структури підготовки фахівців I-IV рівнів акредитації за галузями знань в Україні як бази формування освітнього рівня робочої сили).

13. Бараник З.П., Луняк І.В. Визначення тенденції розвитку середньомісячної заробітної плати в Україні // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – Вип. 183: В 3 т. - Том III. – С. 880-885. – 0,33 друк. арк. (Особисто автору належить 0,2 друк. арк., запропоновано методологію оцінювання середньомісячної заробітної плати).

14. Бараник З.П. Застосування кластерного аналізу для виокремлення якісно однорідних зон зайнятості населення // Економіка та підприємництво: Зб. наук. праць – К.: КНЕУ, 2003. – Вип. 11. – С.262-270. - 0,44 друк. арк.

15. Бараник З.П. Взаємозв'язок динаміки валового внутрішнього продукту і рівня безробіття в Україні // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – Луганськ: СНУ ім.В.Даля, 2004. - №1 (71).– Ч.2. – С.15-17. – 0,27 друк. арк.

16. Бараник З.П., Луняк І.В. Статистичний аналіз галузевих нерівностей в оплаті праці // Вчені записки: Наук. зб. – К.: КНЕУ, 2004. - Вип.6. – С. 108-114. - 0,53 друк. арк. (Особисто автору належить 0,3 друк. арк., запропоновано методологічні підходи до аналізу галузевих нерівностей в оплаті праці).

17. Бараник З.П. Регіональний аналіз функціонування ринку праці // Наук. вісник ВДУ ім. Л.Українки: Зб. наук. праць. – Луцьк: ВДУ ім. Л.Українки, 2004. - № 5. – С.76-81. – 0,5 друк. арк.

18. Бараник З.П. Рейтингова оцінка регіонів України за функціонуванням ринку праці // Наукові записки ТНПУ ім. В.Гнатюка: Зб. наук. праць. – Тернопіль: ТНПУ ім.В.Гнатюка, 2004. - №17. – С.30-33. – 0,38 друк. арк.

19. Бараник З.П., Науменко Н.К. (Сукач Н.К.) Обґрунтування науково-методологічних основ статистичної оцінки рівня економічної злочинності // Економіка та підприємництво: Зб. наук. праць. – Вип.12. – К.: КНЕУ, 2004. – С.225-231. – 0,25 друк. арк. (Особисто автору належить 0,13 друк. арк., обґрунтовано необхідність оцінювання впливу соціально-економічних факторів, у тому числі безробіття, на рівень економічної злочинності).

20. Бараник З.П. Методологічні підходи до оцінки однорідних регіональних зон соціально-економічного розвитку в Україні // Економіка та підприємництво: Зб. наук.праць. – К.: КНЕУ, 2004.– Вип.13. –С.212 – 220. – 0,51 друк. арк.

21. Бараник З.П., Семениченко Ю.К. Аналіз впливу функціонування банківської системи на розвиток регіонів України та галузей економіки //Фінанси, облік і аудит: Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2004. - Вип. 4. – С.183-189. – 0,33 друк. арк. (Особисто автору належить 0,17 друк. арк., запропоновано статистичний підхід до аналізу банківської системи, виміру її впливу на соціально-економічний розвиток регіонів).

22. Бараник З.П., Науменко Н.К. (Сукач Н.К.) Стан та основні тенденції злочинності на сучасному етапі розвитку України // Формування ринкової економіки: Міжвід. наук. зб. – Вип.12. – К.: КНЕУ, 2004. - С.368-380. – 0,5 друк. арк. (Особисто автору належить 0,25 друк. арк., запропоновано методологічні принципи до оцінювання інтенсивності соціально-економічних процесів, у тому числі і злочинності).

23. Бараник З.П. Методологічні підходи до статистичної оцінки функціонування ринку праці // Економіка та підприємництво: Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2005. – Вип.14. – С.192-206. – 0,8 друк. арк.

24. Бараник З.П. Основні напрямки ефективного функціонування ринку праці в контексті інтеграції України до ЄС // Вісник Хмельницького національного університету. - Економічні науки. – Хмельницький: ХНУ, 2005. – Т. 1. - №2. – С.174-177. – 0,47 друк. арк.

25. Бараник З.П., Чернюк О.В. Виділення однорідних регіонів України по функціонуванню методами кластерного аналізу // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць. - К.: НДЕІ Мін. економіки та з питань європейської інтеграції України, 2005. – Вип.3 (46). – С.60-64. – 0,5 друк. арк. (особисто автору належить 0,3 друк. арк., запропоновано методологію статистичного оцінювання соціально-економічного розвитку регіонів методом кластерного аналізу).

26. Бараник З.П. Деякі аспекти визначення дисбалансу між попитом на робочу силу та її пропозицією // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – Вип. 202: В 4 т. – Т. 1. - С.50-57. – 0,44 друк. арк.

27. Бараник З.П., Міщенко Я.О. Аналіз стану та умов функціонування малого бізнесу в Україні // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – Вип. 203: В 4 т. – Т. 1. – С.117-127. – 0,69 друк. арк. (Особисто автору належить 0,4 друк. арк., визначено методологічні засади забезпечення розвитку малого бізнесу як одного з основних чинників створення нових робочих місць).

28. Бараник З.П. Статистичне вивчення ефективної зайнятості населення України // Вчені записки: Наук. зб. – К.: КНЕУ, 2005. - Вип.7. – С.107-110. – 0,26 друк. арк.

29. Бараник З.П. Попит та пропозиція робочої сили на ринку праці України // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць.- К.: НДЕІ Мін. економіки та з питань європейської інтеграції України, 2005. – Вип.11 (54). – С.128-134. – 0,44 друк. арк.

30. Бараник З.П. Комплексний аналіз ринку праці в Україні // Вісник Східноукраїнського національного університету імені В.Даля. – Луганськ: СХУ ім. В. Даля, 2005. - №12 (94). – С.13-18. - 0,46 друк. арк.

31. Бараник З.П. Механізм функціонування ринку праці // Формування ринкової економіки: Міжвід. наук. зб. – К.: КНЕУ, 2005. – Вип.13. – С.29-34. – 0,3 друк. арк.

32. Бараник З.П. Регіональний аспект статистичної оцінки функціонування ринку праці в Україні // Економіка та підприємництво: Зб. наук.праць. – К.: КНЕУ, 2005. – Вип.15. — С.225-234. – 0,49 друк. арк.
33. Бараник З.П., Пономаренко І.В. Аналіз економічної активності населення України // Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. – Т.1. Сучасні технології управління людськими ресурсами. – К.: КНЕУ, 2005. – С.19-27. – 0,47 друк. арк. (Особисто автору належить 0,3 друк. арк., запропоновано напрями статистичного аналізу економічної активності населення).
34. Бараник З.П. Методичні підходи до оцінювання функціонування регіонів країни за станом соціально-економічного розвитку // Економіка та держава. – 2006. - №5. – С.56-60. – 0,5 друк. арк.
35. Бараник З.П. Методичні підходи до статистичної оцінки рівня заробітної плати на ринку праці України // Економіка та держава. – 2006. - №6. – С.71-76. – 0,63 друк. арк.
36. Бараник З.П. Статистичний підхід до оцінювання впливу факторів структури населення на рівень безробіття в Україні // Економіка та держава. – 2006. - №9. – С.75-80. – 1 друк. арк.
37. Бараник З.П. Методичні підходи до прогнозування основних характеристик ринку праці // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк: ВДУ ім.Лесі Українки, 2006. - №1. – С.173-180. – 1 друк. арк.
38. Бараник З.П. Загальні тенденції заробітної плати на ринку праці в Україні // Вчені записки: Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2006. – Вип.8. – С.57-63. – 0,54 друк. арк.
39. Бараник З.П., Луняк І.В. Статистична оцінка рівня заробітної плати та його прогнозування на перспективу // Економіка та підприємництво: Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2006. – Вип. 16. – С.234-243. - 0,56 друк. арк. (Особисто автору належить 0,3 друк. арк., запропоновано методологічні засади оцінювання середньомісячної заробітної плати).
40. Бараник З.П. Статистичне оцінювання функціонування ринку праці в регіонах України // Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. Т. 1. Ч. I. – К.: КНЕУ, 2007. – С. 30-43. – 0,81 друк. арк.
41. Бараник З.П., Міщенко Я.О. Роль малого бізнесу у скороченні безробіття // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Вип. 226: В 3 т. – Т. II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 523-531. – 0,6 друк. арк. (Особисто автору належить 0,4 друк. арк., запропоновано методологічні підходи до оцінювання впливу розвитку підприємств малого бізнесу на безробіття).
42. Бараник З.П. Еволюція передових поглядів на ринок праці та його функціонування // Економіка та підприємництво: Зб.наук.праць. – К.: КНЕУ, 2007. – №18. – С. 269 - 281. – 0,7 друк. арк.
43. Бараник З.П. Напрями статистичного оцінювання функціонування ринку праці // Вчені записки: Наук. зб. – К.: КНЕУ, 2007. - Вип.9. – С.167-172. – 0,52 друк. арк.

В інших виданнях:

44. Бараник З.П., Хмелюк А.В. Статистичне вивчення впливу структурних факторів на рівень безробіття // Исследование и оптимизация экономических процессов “Оптимум-2001”: Труды 3-ей Междунар. научно-практ. конф., 15-16 ноября 2001 г. – Харьков: НТУ “ХПИ”. - 2001. – С.41-42. – 0,1 друк. арк. (Особисто автором 0,05 друк. арк., запропоновано застосування методу стандартизації для вивчення впливу зміни структури населення на рівень безробіття).

45. Бараник З.П. Методика розрахунку коефіцієнтів інтенсивності зайнятості та безробіття населення // Наука і освіта-2002: Зб. доп. на V Міжн. наук. конф. – Дніпропетровськ: Наука і освіта. – 2002. – Т. 7. Економіка. – С.20-21. – 0,13 друк. арк.

46. Бараник З.П., Хмелюк А.В. Методологічні та методичні питання визначення чисельності безробітних та їх рівня // Наука і освіта – 2002: Зб. доп. на V Міжн. наук. конф. - Дніпропетровськ: Наука і освіта. – 2002. – Т. 7. Економіка. – С. 22-23. - 0,13 друк. арк. (Особисто автору належить 0,07 друк. арк., запропоновано методику розрахунку чисельності безробітних та їх рівня згідно з вимогами МОП).

47. Бараник З.П. Аналіз функціонування робочих місць на підприємстві // Трансформація курсу “Економічний аналіз діяльності підприємства: Тези доп. Міжн. наук.-метод. конф. 16-17 травня 2002 р. – К.: КНЕУ. – 2002. – С.10-12. – 0,12 друк. арк.

48. Бараник З.П. Взаємозв'язок динаміки валового внутрішнього продукту і безробіття в Україні // Проблеми розвитку ринку праці та політика зайнятості населення в умовах трансформації економіки України: Зб. матер. Міжн. наук.-практ. конф. 20-21 листопада 2003 р. – Луганськ: Східноукраїнський нац. ун-т. ім. В.Даля. – 2003. – С.16-17. – 0,1 друк. арк.

49. Бараник З.П., Петухова О.А. Рішення гендерних питань – важливий крок в ефективному використанні людських ресурсів // Розвиток підприємницької діяльності в Україні: історія та сьогодення: тези матеріалів доповідей на II Міжн. наук. конф. 10-11 червня 2004 р. – Тернопіль: Ін-т економіки і підприємництва. – 2004. – С.109-111. – 0,12 друк. арк. (Особисто автору належить 0,06 друк. арк., запропоновано гендерний аспект аналізу використання людських ресурсів).

50. Бараник З.П. Виокремлення якісно однорідних регіональних зон функціонування ринку праці в Україні // Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи: Зб. текстів, доповідей на II наук.-практ. конф. з нагоди Дня працівників статистики 2 грудня 2004 р. – К.: Державний комітет статистики, Державна академія статистики, обліку та аудиту, 2004. – С.157-164. – 0,4 друк. арк.

51. Бараник З.П. Аналіз регіональних відмінностей на ринку праці України // Социально-экономические аспекты промышленной политики. Управление человеческими

ресурсами: государство, регион, предприятие: Зб. наук. праць. – Донецьк: НАН України, Інститут економіки промисловості НАН України, 2004. – Т.2. – С.20-30. - 0,63 друк. арк.

52. Бараник З.П. Прогнозування найважливіших показників регіональних ринків праці // Регіональні проблеми зайнятості і ринку праці: Матеріали Всеукр. науков.-практ. конф. – Тернопіль, 2004. – С.186-187. – 0,1 друк. арк.

53. Бараник З.П. Стан та характеристика безробіття в Україні: економіко – статистичний аспект // Система державної статистики в Україні: сучасний стан, проблеми, перспективи: Зб. текстів доповідей на III наук.-практ. конф. з нагоди Дня працівників статистики. – К.: Державний комітет статистики, Державна академія статистики, обліку та аудиту. – 2005. – С.117-122. – 0,26 друк. арк.

54. Baranik Z. P. Intensity on the labour market of Ukraine: regional aspect of the statistical estimation// 11th Ukrainian-Polish-Slovak Scientific conference “Statistics in management of social and economic development”: Programme. – October 20-22’ 2004, Kyiv. – К.: КНЕУ. - 2005. – С.72-81. – 0,52 друк. арк.

55. Бараник З.П., Пономаренко І.В. Необхідність прогнозування найважливіших характеристик ринку праці // Фінансово-кредитне стимулювання економічного зростання: Тези матеріалів, доповідей на науково-практичну конференцію 3-5 червня 2005 р. – Луцьк: Волинський державний університет ім.Лесі Українки. – 2005. – С.190-191. – 0,25 друк. арк. (Особисто авторів належить 0,15 друк. арк., запропоновано методику розрахунку очікуваних рівнів зайнятості та безробіття на основі тренда і коливань динамічного ряду).

56. Бараник З.П., Пономаренко І.В. Аналіз якісних характеристик сучасного ринку праці // Формування, використання та розвиток управлінського потенціалу Зб. матеріалів Міжн. наук.-практ. конф., Луганськ, СНУ ім. В. Даля, 21-22 жовтня 2005 р. - Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля. – 2005. - С.22-25. – 0,26 друк. арк. (Особисто авторів належить 0,13 друк. арк., запропоновано напрями комплексного статистичного аналізу основних характеристик ринку праці).

57. Бараник З.П. Характеристика якості робочої сили на регіональних ринках праці: статистичний аспект // Державне регулювання ринку праці: сучасні технології та напрями їх розвитку: Матеріали Міжн. наук.-практ. конф. / За ред. проф. В.О. Храмова. – К.: ПІК ДСЗУ, 2006. – Ч.І. – С.76-81. – 0,29 друк. арк.

58. Бараник З.П., Петухова О.А. Гендерний аспект статистичної оцінки оплати праці в Україні // Социально-экономические аспекты промышленной политики. Управление человеческими ресурсами: государство, регион, предприятие: Сборн. научн. труд / НАН Украины. Ин-т экономики пром-ти. – Донецк, 2006. – Т.1. – С.107-114. – 0,42 друк. арк. (Особисто автору належить 0,3 друк. арк., запропоновані етапи статистичного аналізу гендерних нерівномірностей в оплаті праці).

59. Бараник З.П. Особистісно-діяльнісний підхід до організації самостійної роботи студентів з дисципліни “Статистика праці” // Індивідуалізація навчального процесу як провідна складова модернізації вищої економічної освіти: Зб. матеріалів наук.-метод. конф. 31 січня – 2 лютого 2006 р. – У 2 т. – Т.2. – К.: КНЕУ, 2006. – 392 с. – С.19-20. – 0,12 друк. арк.

60. Бараник З.П. Оцінка функціонування ринку праці в умовах глобалізації // Управління розвитком: Зб. наук. статей на Міжн. наук.-практ. конф. “Перспективи та пріоритети розвитку людського капіталу в умовах глобалізації” м.Харків 19-20 травня 2006 р. – Харків: Харківський національний економічний університет. – 2006. - №4. – С.28-30. – 0,29 друк. арк.

61. Бараник З.П. Оцінка впливу вікової структури населення на рівень зайнятості в Україні // Теорія і методологія статистичного аналізу: Зб. мат. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 100-річчю від дня народж. Й.С. Пасхавера. 11-15 груд. 2006 р. / Відп. за вип. І.Г. Манцуров. – К.: КНЕУ, 2006. – 400 с. - С. 57-64. – 0,47 друк. арк.

62. Бараник З.П. Основні напрями ефективного функціонування ринку праці в контексті інтеграції України до ЕС // Ринок праці та зайнятість населення. – Бюлетень ІПК ДСЗУ. – 2006. - №2(10). – С.10-13. – 0,41 друк. арк.

63. Бараник З.П. Методологічні підходи до оцінки функціонування ринку праці // Ринок праці та зайнятість населення. – Бюлетень ІПК ДСЗУ. – 2007. - №1(12). – С.13-18. – 0,63 друк. арк.

64. Бараник З.П. Необхідність організації проведення наукових досліджень з питань ефективного функціонування ринку праці // Теоретичні та практичні підходи до впровадження нового покоління освітньо-професійних програм і навчальних планів підготовки фахівців: шляхи розвитку: Зб. мат. наук.-метод. конф. 6-8 лют. 2007 р. — Ч. I. – К.: КНЕУ, 2007. – С. 75-77. – 0,12 друк. арк.

АНОТАЦІЯ

Бараник З.П. Статистичне оцінювання ринку праці України (методологія та практика). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.10 – Статистика. – ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, Київ, 2007.

У дисертаційній роботі на основі теоретичних узагальнень сутності понять ринку праці обґрунтовано концептуально-методологічні засади статистики ринку праці як нового напрямку статистичної науки. Розроблено понятійний апарат і методологічний інструментарій дослідження ринку праці. Сформовано інформаційно-аналітичне забезпечення розробки стратегії розвитку ринку праці. Розроблено концепцію ефективного функціонування ринку праці та організаційно-практичні підходи формування механізму її реалізації в умовах трансформаційної

економіки. Удосконалено відповідну систему статистичних показників функціонування ринку праці.

Удосконалено методичне забезпечення статистичного оцінювання структури зайнятого населення у взаємозв'язку з соціальним розвитком та економічним зростанням. Запропоновано новий методологічний підхід щодо статистичного оцінювання співвідношення між попитом на робочу силу та її пропозицією. Удосконалено методологію статистичного оцінювання функціонування регіональних ринків праці.

На основі вищевикладеного розроблено відповідні методичні рекомендації та пропозиції удосконалення статистичного оцінювання ринку праці, впровадження яких в практику роботи органів державного управління та статистики сприятиме побудові соціальної моделі в країні.

Ключові слова: ринок праці, функціонування ринку праці, етапи розвитку, стратегія, концепція, економічна активність населення, зайнятість, безробіття, структурні фактори, декомпозиція, заробітна плата, попит та пропозиція, незайнятість, регіональний ринок праці, рейтинг.

АННОТАЦІЯ

Бараник З.П. Статистическое оценивание рынка труда Украины (методология и практика). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.10 – Статистика. ГВУЗ “Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана”, Киев, 2007.

В диссертационной работе на основе теоретических обобщений сущности понятий рынка труда обоснованы концептуально-методологические основы статистики рынка труда как нового направления статистической науки. Такой концептуальный подход стал научной основой комплексного статистического анализа функционирования рынка труда, объективной оценки его состояния, динамики, структуры, вариации, взаимосвязей и тенденций развития.

С учетом процессов интеграции и глобализации рынка труда Украины в мировое сообщество разработан понятийный аппарат и методологический инструментарий исследования рынка труда. Разработка понятийного аппарата включала определение экономических понятий, таких как “функционирование рынка труда”, “этапы развития рынка труда”, “защитная функция рынка труда”, с целью рассмотрения рынка труда как объекта статистического исследования. Сформировано информационно-аналитическое обеспечение для разработки стратегии развития рынка труда в Украине. В диссертации разработана концепция эффективного функционирования рынка труда и организационно-практические подходы формирования механизма ее реализации в

условиях трансформационной экономики, индикативный перечень составляющих которой сформирован с учетом национальной стратегии развития рынка труда и ключевых моментов европейской стратегии занятости. Усовершенствована система статистических показателей функционирования рынка труда, что дало возможность оценить его текущее положение, закономерности развития.

Теоретически обоснованы методологические и методические основы статистического оценивания влияния структуры населения на уровни занятости и безработицы, что позволило проанализировать влияние этих факторов и определить пути усовершенствования структуры занятости в стране. В работе сделан вывод о том, что структура занятости в Украине не соответствует ни структуре секторов экономики, ни структуре занятости в развитых странах мира. Усовершенствовано методическое обеспечение статистического оценивания структуры занятого населения во взаимосвязи с социальным развитием страны и ее экономическим ростом.

Предложен методологический подход статистического оценивания соотношения между спросом на рабочую силу и ее предложением с целью определения возможных масштабов незанятости, ее уровня, нагрузки на одно свободное рабочее место (вакансию) и осуществлена их статистическая оценка.

Доказано, что соотношение спроса и предложения рабочей силы зависит от темпа роста средней заработной платы. Оценена ситуация с оплатой труда в стране и уровень ее дифференциации в регионах, а также определена ее средняя величина на ближайшие годы. Структура работающих по размерам заработной платы свидетельствует о наличии значительной межотраслевой дифференциации и отсутствии зависимости ее величины от профессионально-квалификационного уровня работающих в сфере услуг и на производстве. Соотношение заработной платы мужчин и женщин свидетельствует о том, что заработная плата женщин составляет 70,9% зарплаты мужчин. Результаты статистического анализа подтверждают существующие гендерные неравномерности в оплате труда в отраслях экономики, а также в регионах страны.

Осуществлен прогноз основных характеристик рынка труда в Украине: численности экономически активного населения, занятых и безработных, а также уровня занятости и безработицы. Основным критерием выбора модели тренда является минимальное значение стандартного отклонения сглаженных значений основных характеристик рынка труда от их фактических, а также минимальная ошибка аппроксимации. Определение основных характеристик рынка труда на перспективу позволит органам государственного управления выбрать рациональную стратегию развития на пути построения социальной модели в Украине.

Усовершенствована методология статистического оценивания функционирования региональных рынков труда, что позволило выделить однородные территории по состоянию развития рынка труда и его тенденциям. Результаты проведенного статистического анализа

региональных рынков труда являются надежной информационно-аналитической базой для разработки органами государственного управления эффективных мероприятий по стабилизации активной политики занятости на выделенных территориях.

В работе предложены методологические и методические подходы рейтингового оценивания региональных рынков труда, что позволило определить место каждого региона по основным показателям функционирования рынка труда, определить схожие тенденции и отличия между ними.

Разработаны соответствующие методические рекомендации и предложения усовершенствования статистического оценивания рынка труда, внедрение которых в практику работы органов государственного управления и статистики способствует построению социальной модели в стране.

Ключевые слова: рынок труда, функционирование рынка труда, этапы развития, стратегия, концепция, экономическая активность населения, занятость, безработица, структура, факторы, декомпозиция, заработная плата, спрос и предложение, незанятость, региональный рынок труда, рейтинг.

ANNOTATION

Baranik Z. P. Statistical Assessment of the Ukraine's Labor Market (methodology and practice). - Manuscript.

Thesis for the Doctor of Economic Science Degree, Speciality 08.00.10 - Statistics. – SHEE “Kyiv National Economic University of Vadym Getman”, Kyiv, 2007.

Dissertational research gives justificatory of the methodological basis of labor market statistics as a new direction of the statistical science. The terminology and methodological toolkit of labor market's research were developed. The strategy and concept of the labor market development and organizational, practical approaches of formation of the mechanism of its implementation in transformational economy's conditions were theoretically grounded. The appropriate system of statistical parameters of labor market was improved.

The methodical support of the statistical estimation of structure of the employed population in interrelation with processes of economic growth is advanced. The methodological approach of statistical estimation of a ratio between labor demand and supply is offered with the purpose of definition of possible scales overall employment, its level, loadings on one free workplace (vacancy). The methodology of statistical estimation of functioning of the regional labor markets is improved.

The appropriate methodical recommendations and offers of improving statistical estimation of labor market were developed. The results of this research can be used in practice of state management and statistics. It can help to promote the creation of social model in the country.

Key words: the labor market, functioning labor market, life cycle, strategy of development, concept, economic activity of the population, employment, unemployment, structural factors, decomposition, cost of a labor, supply and demand, regional labor market, rating.